

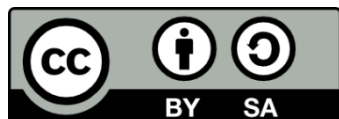
Ανάλυση και παραγωγή λόγου I

Ενότητα 1: Μετάφραση-Μεταγραφή-Γλώσσα-Πολιτισμός

Τιτίκα Δημητρούλια

Τομέας Μετάφρασης

Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Μετάφραση-Μεταγραφή- Γλώσσα-Πολιτισμός

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Στόχος της ενότητας 1

Η ενότητα 1 επιδιώκει:

1. Να παρουσιάσει την έννοια της μεταγραφής ή δεύτερης γραφής, η οποία αποτελεί μια κομβική πολιτισμική πρακτική και στην οποία εμπίπτει η μετάφραση
2. Να φωτίσει τη σχέση της γλώσσας με τον πολιτισμό, ώστε να αναδείξει την πολυπλοκότητα της μεταφοράς στη μετάφραση

De la traduction

- «*La finalité d'une traduction consiste à **nous dispenser de la lecture du texte original** - voilà les termes dans lesquels il convient selon nous de définir ce qu'est proprement une traduction*».

(Ladmiral 1979,19)

- «*[...] écrire n'est jamais bien loin de traduire. **Non seulement l'écriture vient de la traduction, mais elle ne cesse d'y retourner.*** » (Berman 1988, 24)

Σχολιάστε τις δύο ρήσεις

Ξεκινώντας από τον τίτλο

- Ανάλυση και παραγωγή λόγου στη νέα ελληνική: ποια η σχέση με τη μετάφραση;
 - **Μετά-φραση** = παραγωγή λόγου σε μια γλώσσα-στόχο με βάση την ανάλυση λόγου σε ένα κείμενο γραμμένο σε μια γλώσσα-πηγή
 - **Μετά:** δευτερογενής λόγος, διαδικασία, ιεραρχία (Βυζάντιο και εξής)
 - **Αρχαιότητα:** χρήση του όρου *ερμηνεία*
- Μετάφραση = σύνταξη κειμένου σε μια άλλη γλώσσα από αυτή του πρωτοτύπου*
- Ο ρόλος του μεταφραστή ανάλογος με του συντάκτη (Nord, 1991).

«la version est principalement un exercice d'expression en langue maternelle»

«La qualité d'une version est fonction de la qualité de la rédaction et donc de la compétence acquise en matière d'écriture en langue maternelle. Bien entendu, contrairement aux exercices de pure rédaction, l'apprenant n'exprime pas ses propres idées mais les idées d'un tiers exprimées en langue étrangère, qu'il doit au préalable avoir comprises.»

Si la compréhension de la langue étrangère est donc une phase nécessaire mais non suffisante pour réaliser une version correcte, **dans bien des cas, les étudiants font valoir qu'ils ont bien compris ce que veut dire le texte à traduire, mais qu'ils ont du mal à l'exprimer dans leur propre langue.** Il semblerait donc que, le plus souvent, **la difficulté majeure de la version se situe au niveau de la rédaction en langue maternelle...**» (Durieux, 2005, 38.)

Ευθεία / Αντίστροφη μετάφραση

- Ευθεία: προς τη μητρική γλώσσα
- Αντίστροφη: προς την ξένη γλώσσα
- Η αντίστροφη μετάφραση χρησιμοποιείται συνήθως διδακτικά, παρότι σήμερα γνωρίζει αυξανόμενη ζήτηση
- Εδώ μας απασχολεί η **ευθεία μετάφραση ως σύνταξη / μεταγραφή / δεύτερη γραφή κειμένου στη νέα ελληνική**
- Η έννοια της μεταγραφής (rewriting / réécriture) κομβική στον πολιτισμό

Μορφές κειμενικής μεταγραφής

- “Κριτική γραφή” κατά Cornis-Pope: σχόλιο, ερμηνεία, **μετάφραση** κ.λπ. (1992)
- “Δεύτερη γραφή” κατά Lefevere: κριτική, παρουσίαση, σύνοψη, ανθολόγηση, **μετάφραση**
- **Δεύτερη γραφή = δεύτερη ζωή** (nachleben, Benjamin, 2014)

Το Αυτό και το Έτερο

- Στην καρδιά της μεταγραφής: το **Αυτό** και το **Έτερο**
- Το πρωτογενές και το δευτερογενές κείμενο / η έννοια της επανάληψης και του μετασχηματισμού
- Το ζήτημα της δημιουργικότητας πυρήνας του περί τη μεταγραφή στοχασμού

Από την επανάληψη στη συνομιλία

- Η μεταγραφή ως κείμενο πάνω σε ένα άλλο κείμενο (κατά Genette υπό-κείμενο και υπερ-κείμενο);
- Η μεταγραφή δηλαδή ως **διακείμενο**
- Η διακειμενικότητα ως κατεξοχήν ιδιότητα κάθε κειμένου (και όχι μόνο) (Barthes)

Μοντεσκιέ, Περσικές επιστολές (!!!)* (1827, 342)

- Έχω ένα σπουδαίο νέο να σας ανακοινώσω: μόλις παρέδωσα τον Οράτιό μου στο κοινό.
- Μα τι λέτε τώρα; λέει ο γεωμέτρης. Το κοινό γνωρίζει τον Οράτιο εδώ και δυο χιλιάδες χρόνια.
- Δεν με εννοήσατε, απαντά ο άλλος. Εκπόνησα μια μετάφραση του εν λόγω αρχαίου συγγραφέα. Ασχολούμαι με τις μεταφράσεις εδώ και είκοσι χρόνια.
- Σοβαρά, αγαπητέ μου κύριε; Είκοσι χρόνια δηλαδή τώρα δεν σκέφτεστε; Μιλάτε για τους άλλους και σκέφτονται αυτοί για σας;
- Πιστεύετε, κύριε, ότι δεν έχω προσφέρει μεγάλη υπηρεσία στο κοινό εξοικειώνοντάς το με τα έργα των μεγάλων συγγραφέων;
- Δεν λέω ακριβώς αυτό. Εκτιμώ όσο και οι άλλοι τις ιδιοφυΐες που μεταγράφετε. Αλλά αποκλείεται να τους μοιάσετε. Διότι αν μεταφράζετε, δεν θα σας μεταφράσουν.

* Όταν δεν σημειώνεται διαφορετικά, η μετάφραση είναι δική μας.

Μετάφραση = γλώσσα

Γλώσσα = σύστημα (Saussure)

- ΓΛΩΣΣΑ: γενική ικανότητα γλωσσικής επικοινωνίας του ανθρώπου
- ΛΟΓΟΣ: το αφηρημένο γλωσσικό σύστημα που ενυπάρχει στη συλλογική μνήμη μιας κοινότητας
- ΟΜΙΛΙΑ: η πραγμάτωση του συστήματος από έναν ομιλητή σε δεδομένο χώρο και χρόνο

Προσοχή: μεγάλη ρευστότητα στην **ορολογία** της **γλωσσολογίας** - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ **ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ** ΤΩΝ **ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

Γλώσσα και μετάφραση

- **Γλώσσα: ένα σημειωτικό σύστημα (σύστημα σημείων)** μεταξύ των πολλών άλλων που ο άνθρωπος χρησιμοποιεί στην επικοινωνία του
- Επιστήμη που τη μελετά: ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ
- **Μετάφραση = γ λ ώ σ σ α** και δη γραπτή (\neq διερμηνεία) + **π ο λ ι τ ι σ μ ό ς**
- Επιστήμη που τη μελετά: ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΟΛΟΓΙΑ
- Τι μεταφράζουμε; Κείμενα και πολιτισμούς
Δώστε παραδείγματα άλλων σημειωτικών συστημάτων επικοινωνίας

Δύο γλώσσες / δύο πολιτισμοί

- Η μετάφραση προϋποθέτει *δύο, τουλάχιστον, γλώσσες* και, αντίστοιχα, *δύο πολιτισμούς, όπως αυτοί διαμορφώνονται από τη γλώσσα η οποία την ίδια στιγμή τους διαμορφώνει*
- Ενδογλωσσικό και εξωγλωσσικό πολιτισμικό στοιχείο
- Η γλώσσα έχει ταυτόχρονα έντονη την κοινωνική και την ατομική διάσταση, το ίδιο και η μετάφραση
- **Γλώσσες-πολιτισμοί σε επαφή**

Τι είναι πολιτισμός / culture;

- Πολιτισμός και **κουλτούρα**: μια μεγάλη ευρωπαϊκή συζήτηση, από τον 18^ο αιώνα ως σήμερα
 - Πολλαπλές σημασίες και χρήσεις
 - ❖ Υψηλή κουλτούρα
 - ❖ Τρόπος ζωής
 - ❖ Διαφοροποίηση της έννοιας ανάλογα με τις επιστήμες
- (Cuche 2010).**

Civilisation / Culture

- Διαφορετικές διαδρομές στις ευρωπαϊκές γλώσσες των δύο λέξεων (Γαλλία/Γερμανία)
- Διαφοροποίηση της σημασίας τους στον χρόνο
- *Πολιτισμικές σπουδές / Cultural Studies*: η επικράτηση της κουλτούρας;

Μεταφραστική δυσκολία: ο όρος κουλτούρα

- Δυσκολία απόδοσης του όρου culture στα ελληνικά
- Πολλαπλή απόδοση: πολιτισμός και κουλτούρα
- Πολυσημία – απροσδιοριστία του όρου
- Τρόπος ζωής, μεγαλύτερες και μικρότερες ομάδες (υπο-κουλτούρες – **συνδηλώσεις** του όρου)

Σχέση γλώσσας και πολιτισμού

- Η γλώσσα χαρακτηριστικό γνώρισμα του πολιτισμού και φορέας του
- Γλώσσα και πολιτισμός: δύο συμβολικά συστήματα σε αλληλεξάρτηση (βλ. δήλωση/συνδήλωση π.χ.)
- Εξού και μιλάμε για : **ΓΛΩΣΣΑ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ /
LANGUE-CULTURE**

Ορισμένες ομοιότητες γλώσσας και πολιτισμού

- Πρώιμη κατάκτηση
- Δυνατότητα απώλειας
- Συλλογική δραστηριότητα
- Μεταβλητότητα / διακύμανση
- Αλλαγή

(Nida 2001)

- Η γλώσσα και ο πολιτισμός κατακτώνται από τη βρεφική ηλικία
- Μπορεί να χαθούν όταν κάποιος δεν μετέχει πλήρως σε μια γλώσσα-πολιτισμό
- Μεταβάλλονται στην ατομική πρακτική και με βάση την περίσταση
- Αλλάζουν στο πέρασμα του χρόνου

Στοιχεία που επηρεάζουν τη μετάφραση

- Πρώιμη απόκτηση – απώλεια: μηχανισμός παραγωγής συμπεριφορών / **έξη του μεταφραστή** (Bourdieu)
- Απώλεια: διασπορά και δημιουργία (γραφή, μετάφραση, αυτομετάφραση)
- Συλλογική δραστηριότητα: συμφραζόμενα άσκησης της μεταφραστικής εργασίας και έξη
- Μεταβλητότητα και αλλαγή: ομοίως

Πού βρίσκεται η γλώσσα και η κουλτούρα;

- Στα λεξικά;
- Στις γραμματικές;
- Στις εγκυκλοπαίδειες;
- **ΣΤΟΝ ΝΟΥ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ;** (Nida, 2011)
Στις πρακτικές τους;
- **Πού την αναζητά ο μεταφραστής;**

Κάποιες διαφορές γλώσσας και πολιτισμού

- Η γλώσσα ως διακριτό γνώρισμα του πολιτισμού (διασπορά και πάλι)
- **Μετα-γλωσσική ιδιότητα**
- Η γλώσσα **φορέας πολιτισμού πολλαπλώς**

Μεταφραστής: διαπολιτισμικός διαμεσολαβητής

- Δεν υπάρχουν δύο εντελώς όμοιες μεταφράσεις (μεταφραστής - συγκείμενο)
- Μετάφραση – αναμετάφραση
- Πολλαπλές κουλτούρες και γλώσσες σε μια κοινωνία (διάλεκτοι, κοινωνιόλεκτοι = κοινότητες λόγου κ.λπ.)

Πολλαπλή κοινωνική και ατομική διάσταση

Τόσο η κοινωνική όσο και η ατομική διάσταση της γλώσσας (**σύστημα /κοινωνιόλεκτος/ιδιόλεκτος**) πολλαπλασιάζονται στη μετάφραση:

- A. το **κείμενο** (με την πλέον ευρεία σημασία του) γράφεται / δημιουργείται από έναν δημιουργό, σε μια συγκεκριμένη εποχή και στο πλαίσιο μιας γλώσσας-πολιτισμού (**συγκείμενο**)
- B. το κείμενο του συγγραφέα αναδιατυπώνεται (γλώσσα) από έναν μεταφραστή, σε μια συγκεκριμένη εποχή και στο πλαίσιο ενός άλλου πολιτισμού (**νέο συγκείμενο**)

Η μετάφραση ως διαδικασία ανασυγκειμενοποίησης

- Ο μεταφραστής, ως ιδανικός και επαγγελματίας αναγνώστης, κατανοεί το **ξένο** κείμενο (γλώσσα/κουλτούρα-πηγή) (Δημητρούλια 2013)
- Το μεταγράφει στη δική του γλώσσα-κουλτούρα (γλώσσα/κουλτούρα-στόχο), μέσα από μια **διαδικασία λήψης αποφάσεων** (Levý 1966)
- Με βάση κάποιες **στρατηγικές (ηθική)** και **τεχνικές**, σύμφωνα με τη **μεταφραστική εντολή**

Κείμενο / συγκείμενο

- Το **ξένο κείμενο** εντάσσεται σε ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό συγκείμενο, το οποίο ο μεταφραστής (οφείλει να) γνωρίζει καλά.
- Αποσυνδέεται από το συγκείμενο αυτό και εντάσσεται σε ένα **νέο συγκείμενο**, το οποίο ο μεταφραστής γνωρίζει ακόμη καλύτερα.
- Η ανασυγκειμενοποίηση γίνεται, **κυρίως, μέσα από τη ΓΛΩΣΣΑ** (εκτός κι αν πρόκειται για πολυτροπικό κείμενο)

Νέο συγκείμενο

- Νεοελληνική γλώσσα [εν προκειμένω] (πρότυπη, διάλεκτοι, ιδιώματα, κοινωνιόλεκτοι)
- Νεοελληνικός πολιτισμός / κουλτούρα (ποικίλες εκδοχές και υποκουλτούρες)

Ανάγνωση: κατάκτηση και εμπλουτισμός της γλώσσας - συν εμβάθυνση στην κουλτούρα

Ασκήσεις I

- Αναζητήστε πληροφορίες για τη μεταγραφή ανά τους αιώνες. Πώς συνδέεται με την πολιτισμική μνήμη;
- Σχολιάστε τη θέση που εκφράζει ο Μοντεσκιέ για τη μετάφραση: η μετάφραση σχετίζεται με την πολιτισμική μνήμη; Ποια είναι εν γένει η χρησιμότητά της;
- Σχολιάστε την ακόλουθη ρήση: «Όσον αφορά μια συνταγή σούπας σε σκόνη, ένα άρθρο πυρηνικής φυσικής, ένα ποίημα και ένα μυθιστόρημα, δεν διαφέρει η μετάφρασή τους. Η συνταγή, το άρθρο, το ποίημα, το μυθιστόρημα δεν υφίστανται μέσα στον λόγο με τον ίδιο τρόπο» (Meschonnic, 1999, 82).

- Αναζητήστε

α. λήμματα σε λεξικά νέας ελληνικής σχετικά με τον **πολιτισμό** και την **κουλτούρα**

β. εμφανίσεις των όρων σε πρωτότυπα και μεταφρασμένα κείμενα: ποια η μεταξύ τους διαφοροποίηση;

Ασκήσεις II

- Διαβάζουμε το άρθρο του Παντελή Μπουκάλα «**Άλλως ομιλούμεν, άλλως γράφομεν**» *Καθημερινή*, 17.2.2008 (παρατίθεται ακολούθως)
- Σχολιάζουμε τις θέσεις του για τη γλώσσα και αλλά και τη γλώσσα του κειμένου καθαυτή
- Πειραματιζόμαστε με τα μονόγλωσσα λεξικά. Να αναζητήσετε συνώνυμα για τις παρακάτω λέξεις:

- ❖ σκόρπιες
- ❖ φανταχτερές
- ❖ κορφολόγημα
- ❖ εξωθήσει
- ❖ κατά κόρον
- ❖ καινοφανή
- ❖ οβελίζω

ΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΨΕΤΕ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑΚΑ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ ΣΑΣ

Άλλως ομιλούμεν, άλλως γράφομεν»

Παντελής Μπουκάλας

Κάθε φορά που η μηχανή της επικαιρότητας φέρνει στο κέντρο της δημόσιας προσοχής ένα επάγγελμα, μια ειδικότητα, έναν γνωστικό κλάδο, ένα πεδίο τέλος πάντων που ως τότε έμενε κάπως στο περιθώριο και στην ησυχία του, ο «κοινός λόγος», όπως «εκπροσωπείται» από τους δημοσιογράφους, σπεύδει να αντλήσει λήμματα από την ιδιόλεκτο που χρησιμοποιούν τα μέλη του ενός ή του άλλου μικρόκοσμου, επαγγελματικού, επιστημονικού ή οποιουδήποτε άλλου χαρακτήρα. Υιοθετούνται λοιπόν σκόρπιες, φανταχτερές λέξεις, λέγονται και γράφονται κατά κόρον, ακόμα κι αν δεν ελέγχεται πλήρως το νόημά τους, και απολαμβάνουν έτσι μια «μεσοβασιλεία» το πολύ ενός μηνός, αφού κάτι άλλο καινούργιο θα εμφανιστεί για να μας εντυπωσιάσει και να μας εξωθήσει στη μίμηση και στο κορφολόγημα. Και συχνά μένει τόσο έκθετη στο στόμα των νέων, ανεξοικείωτων χρηστών τους η αλήθεια των κατεπειγόντως υιοθετούμενων όρων, μένει τόσο αλειτούργητη η αυθεντική σημασία τους, ώστε να έρχεται στη μνήμη το ανέκδοτο εκείνο με τον αστυνομικό που, καταγράφοντας στην πρόχειρη αναφορά του το τροχαίο, πάει να σημειώσει «ευρέθησαν τρεις τραυματίες στον χάνδακα και είς επί του οδοστρώματος», δεν είναι όμως απολύτως σίγουρος πώς γράφεται αυτό το καταραμένο το οδόστρωμα, οπότε ρίχνει και τον τέταρτο στο χαντάκι και ανακουφισμένος στραγγυλεύει τα πράγματα: «Ευρέθησαν τέσσερις στον χάνδακα».

Με την ίδια λογική που οι αστυνομικοί ή οι κάθε είδους και στολής γραφειοκράτες περνούν ένα λούστρο ψευτοκαθαρεύουσας και στις απλούστερες και δημοτικότερες καταθέσεις και μαρτυρίες των πολιτών, προσπαθούν και οι ρήτορες των καναλιών να επισημοποιήσουν τα λεγόμενά τους, να τους προσδώσουν κύρος, εμπλουτίζοντάς τα με κομμάτια και θρύψαλα της μιας ή της άλλης «κλειστής» ορολογίας. Με τις πυρκαγιές και τις πλημμύρες, επί παραδείγματι, επιβάλλεται αυτόματα το ρήμα «επιχειρούν», με υποκειμένο του τις πυροσβεστικές δυνάμεις· σε άλλα συμφραζόμενα, πολύ δύσκολα θα ακουστεί το στερεοτυπικό «επιχειρούν», ακόμα κι αν είναι το καταλληλότερο. Όταν γυρνάει πλευρό ο Εγκέλαδος και μας ταρακουνάει, οι απόφοιτοι της μεγάλης του ρεπορτάζ σχολής κατακεραυνώνουν τους εκπαιδευμένους σεισμολόγους, ρωτώντας τους με ιεροξεταστική επιθετικότητα αν ο σεισμός ήταν εγκατακρημνισιγενής ή τεκτονικός. Με την ίδια επιθετικότητα, όταν η δημοσιότητα τρέφεται με νόσους «αναγνωρισίμων», οι παντογνώστες μας μιλούνε το ιδίωμα του εντατικολόγου, του ηπατολόγου, του νευροχειρουργού. Επί θανάτου ιερωμένων, οβελίζουμε άρον άρον τα οικεία μας «πέθανε», «αείμηστος», «νεκρώσιμη ακολουθία», κ.λπ. και σφηνώνουμε στις φράσεις μας (για να τους δώσουμε τάχα ιερατικό τόνο ή απλώς για να εντυπωσιάσουμε) τα «εκοιμήθη», «μακαριστός», «εξόδιος ακολουθία» κ.λπ. Και επειδή στη διαρκώς σκανδαλιζόμενη ελληνική πολιτεία η μόνη επιστήμη που απολαύει διαρκούς δημοσιότητας είναι η δικαστική, θραύσματα της νομικής «διαλέκτου» σπανίως λείπουν από τη δημόσια γλώσσα· εκείνο το «ανωμοτί», ας πούμε, γραμμένο μάλιστα με ποικίλους τρόπους στα σουπεράκια της μικρής οθόνης, ανταγωνίζεται εσχάτως σε τηλεοπτικές εμφανίσεις το «απονενοημένο», το οποίο, από βιασύνη ή για άλλους δυσερμήνευτους λόγους, το αποκόψαμε από το μάλλον απαραίτητο ταίρι του, το «διάβημα», και το υψώσαμε σε ουσιαστικό.

Δεν είναι, βέβαια, καινούργιο φαινόμενο το χτένισμα ή το φτιασίδωμα της γλώσσας για να φαίνεται λογιότερη, επισημότερη ή «θεσμικότερη»· κάποιιο της νεοκαθαρεύουσας, λόγου χάρη, εξακολουθούν να πιστεύουν ότι το «εκφρασθεί» εκφράζει βαρύτερα νοήματα από το «εκφραστεί» (στη φαινομενικά αντίπερα όχθη βρίσκονται όσοι είναι απολύτως βέβαιοι ότι για να μιλήσουν «σαν τον λαό» πρέπει να γράψουν «ολούθε» ακόμα και όταν θέλουν να πουν «παντού» και όχι «από παντού»). Και δεν είναι καινοφανής η αντικατάσταση μιας λέξης από κάποια άλλη, που μπορεί να είναι συνώνυμη, ωστόσο ορισμένοι δείχνουν να πρεσβεύουν πως έχει μεγαλύτερο ιδεολογικό βάρος και υπερτερεί ποιοτικά.

[...] *Καθημερινή*, 17.2.2008

Ασκήσεις III

Διαβάστε τα τρία κείμενα που ακολουθούν σχετικά με τη σχέση σκέψης και γλώσσας:

- A. Συνεπώς σκέψη και λέξη δεν είναι εξ αρχής κομμένες σύμφωνα μ' ένα δείγμα. Κατά κάποιον τρόπο μπορούμε να πούμε ότι ανάμεσα τους υπάρχει μάλλον μια αντίφαση παρά μια συμφωνία. Η γλωσσική συγκρότηση δεν είναι κάποιος απλός αντικατοπτρισμός της νοητικής συγκρότησης. Η γλώσσα δεν είναι έκφραση μιας έτοιμης σκέψης. Όταν μεταβάλλεται η σκέψη σε ομιλία, διαρθρώνεται και μεταβάλλεται. Η σκέψη δεν εκφράζεται στην λέξη, αλλά επιτελείται στην λέξη. Γι' αυτό ακριβώς οι αντιθετικές εξελίξεις της σημασιολογικής και της ηχητικής πλευράς της γλώσσας αποτελούν γνήσια ενότητα εξαιτίας ακριβώς της αντιθετικής πορείας τους. (Βιγκότσκι 2008, 369)

Ασύνειδες σκέψεις και ομιλούμενη γλώσσα

- B. Μια νέα έρευνα του πανεπιστημίου του Χάρβαρντ προσπάθησε να ερευνήσει αυτό το ερώτημα χορηγώντας τεστ τύπου [IAT \(Implicit Association Test\)](#) σε πολύγλωσσους φοιτητές^[1]. Το IAT είναι ένα τεστ που χορηγείται με υπολογιστή και σκοπό έχει να μετρήσει τον βαθμό των ασυνείδητων συνδέσεων που έχουμε μεταξύ δύο αντικειμένων-εννοιών. Έχει χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν κυρίως [σε έρευνες για τον ρατσισμό](#). Στο τεστ αυτό δίνονται δύο κατηγορίες εννοιών (π.χ. λευκός-μαύρος) και στη συνέχεια παρουσιάζονται κάποιες άλλες λέξεις (π.χ. κακοποιός, άσχημος, όμορφος, αγάπη κ.α.). Το υποκείμενο καλείται να κατηγοριοποιήσει όσο το δυνατόν πιο γρήγορα τις λέξεις στις δύο κατηγορίες, μία φορά συνδέοντας τις αρνητικές λέξεις με τη μία κατηγορία (π.χ. μαύρος) και μετά με την άλλη κατηγορία (π.χ. λευκός). Η θεωρία είναι πως εάν το υποκείμενο έχει προκατάληψη υπέρ ή κατά μίας από τις δύο κατηγορίες αυτό θα φανεί καθώς θα τείνει να κατηγοριοποιεί πιο συχνά τις αρνητικές λέξεις με τη μία κατηγορία και τις θετικές με την άλλη, ανεξάρτητα από το ποιες είναι οι οδηγίες που έχουν δοθεί. Μπορείτε να πάρετε μια γεύση από το IAT και -γιατί όχι- να συμμετέχετε σε μια online έρευνα [στην ιστοσελίδα του Χάρβαρντ](#).

<http://psychologein.dagorastos.net/2010/11/05/language/>

Η εν λόγω έρευνα για τη γλώσσα λοιπόν έγινε με πληθυσμούς δίγλωσσων φοιτητών: στο Μαρόκο (γαλλικά και αραβικά) και στις ΗΠΑ (αγγλικά και ισπανικά). Το θέμα του ΙΑΤ ήταν η κατηγοριοποίηση θετικών και αρνητικών χαρακτηριστικών προς άραβες και άτομα με καταγωγή από την Λατινική Αμερική αντίστοιχα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ξεκάθαρα πως οι φοιτητές που κάνανε το ΙΑΤ στα αραβικά έτειναν να έχουν μια θετική προκατάληψη προς τους άραβες, όπως και οι ισπανόφωνοι φοιτητές είχαν μια θετική προκατάληψη προς τους ισπανόφωνους πληθυσμούς. Το φαινόμενο αυτό όμως δεν ήταν παρουσιάστηκε σε αυτούς που έκαναν το ΙΑΤ στις άλλες γλώσσες (αγγλικά και γαλλικά). Τα αποτελέσματα αντιστρέφονταν ακόμη και όταν το ίδιο το άτομο έκανε ξανά το ΙΑΤ σε διαφορετική γλώσσα! Η έρευνα αυτή είναι αξιοσημείωτη καθώς υποδεικνύει πως η γλώσσα μπορεί να μας επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό ακόμη και σε ένα εντελώς ασυνείδητο επίπεδο και έχει την δύναμη να αλλάζει δυναμικά τα πιστεύω μας και την ατομική μας ταυτότητα. (Αγοραστός, 2010)

Η πρωταρχία της μητρικής γλώσσας

- Διαβάστε το κείμενο του Χ. Τσολάκη:
<http://www.ardin.gr/?q=node/1108>

1. Δημιουργήστε μια **παρουσίαση 10 διαφανειών σε Powerpoint ή Prezi**, με τα βασικά στοιχεία των τριών κειμένων σχετικά με τη σχέση σκέψης και γλώσσας.

Αυτό προϋποθέτει την πολύ καλή κατανόηση των κειμένων, με στόχο την ανασύνθεση, τη μεταγραφή τους.

Η μεταγραφή αυτή προϋποθέτει όχι μόνο πύκνωση αλλά και διαφορετικό λόγο (discours), τον λόγο μιας παρουσίασης.

2. Σχολιάστε τον λόγο της παρουσίασης, τη στόχευση και τις ιδιαιτερότητές του.
3. Σχολιάστε τη σημασία της σχέσης γλώσσας και σκέψης για τη μετάφραση

Ασκήσεις IV

Δείτε δύο βίντεο για τη δύναμη των λέξεων:

- <https://www.youtube.com/watch?v=Hzgzim5m7oU>
- <https://www.youtube.com/watch?v=jnwQYwAnud4>

Συνοψίστε τα σε ένα κείμενο 100 λέξεων.

Βιβλιογραφία

- Benjamin, Walter (2014). *Η αποστολή του μεταφραστή*, μτφρ. Γ. Σαγκριώτης. Αθήνα: Πατάκης [ders. *Gesammelte Schriften Bd. IV/1*, S. 9-21. Frankfurt/Main 1972.]
- Barthes, Roland (1973). « Texte (théorie du) », *Encyclopédie Universalis*, www.universalis.fr
- Bourdieu, Pierre (2000). *Esquisse d'une theorie de la pratique*. Paris: Editions du Seuil.
- Charles de Secondat, baron de Montesquieu (1827). *Lettres Persanes*. Paris: H. Feret.
- Cornis-Pope, Marcel (1992). *Hermeneutic desire and critical rewriting: Narrative interpretation in the wake of poststructuralism*. Basingstoke: Macmillan.
- Cuche, Denys (2010⁴). *La notion de la culture dans les sciences sociales*. Paris: La Découverte.

- Durieux, Christine (2005). « L'enseignement de la traduction : enjeux et démarches ». *Meta : journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal*, 50, 1, 36-47.
- Genette, Gérard (1982). *Palimpsestes. La littérature au second degré*. Paris: Editions du Seuil.
- Ladmiral, Jean-René (1987). *Traduire : théorèmes pour la traduction*. Paris: Gallimard
- Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. London and New York: Routledge.
- Levý, Jiří (1967). "Translation as a decision process". In *To Honor Roman Jakobson. Essays on the occasion of his seventieth birthday. Hagues– Paris: Mouton, 1967, vol. 2, 1171-1182*.
- Meschonnic, Henri (1999). *Poétique du traduire* Paris: Verdier.
- Nida, Eugene (2001). *Contexts in Translating*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
- Vygotsky, Lev (2008). *Σκέψη και γλώσσα*, μτφρ. Αντζελίνα Ρόδη. Αθήνα: Γνώση.

- Αγοραστός, Δημήτρης (2010). «Η γλώσσα επηρεάζει τη σκέψη», <http://psychologein.dagorastos.net/2010/11/05/language/> (15.9.2015).
- Γούτσος, Διονύσης (2012). *Γλώσσα. Σύστημα, κείμενο, ποικιλία*. Αθήνα: Κριτική.
- Γραμμενίδης, Σίμος (2009). *Μεταφράζοντας τον κόσμο του άλλου*. Αθήνα: Δίαυλος.
- Δημητρούλια, Τιτίκα (2013). «Η ανάγνωση στη μετάφραση και ο μεταφραστής ως αναγνώστης. Μια επαγγελματική πρακτική», *Intercultural Translation Intersemiotic*, 2, 2013, <http://ejournals.lib.auth.gr/iti/article/view/3885>
- Μπουκάλας, Παντελής (2008). «Άλλως ομιλούμεν, άλλως γράφομεν» *Καθημερινή*, 17.2.2008
- Τσολάκης, Χρήστος (2001). «Η πρωταρχία της μητρικής γλώσσας». *Άρδην*, 30, <http://www.ardin.gr/?q=node/1111> (15.9.2015).

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημητρούλια Ξανθίππη. «Ανάλυση και παραγωγή λόγου Ι. Μετάφραση-Μεταγραφή-Γλώσσα-Πολιτισμός». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://opencourses.auth.gr/courses/OCRS503/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

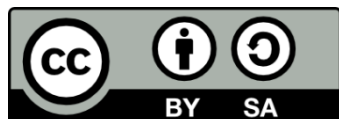
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Ιωαννίδου Κυριακή
Θεσσαλονίκη, Φεβρουάριος 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

